

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-77>

УДК 65.01:519.86

Система оцінки перспектив розвитку підприємства

Супрун С.Д.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та міжнародних відносин
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Стаття присвячена особливостям формування системи оцінки перспектив розвитку підприємства. В основі такої системи оцінки доцільно використовувати метод аналізу ієрархій, який дає змогу визначити різноманітні сценарії перспектив розвитку конкретного підприємства. Відзначено, що інтегрованість процесу оцінювання перспектив розвитку підприємства являє собою наявність певних (особливих) властивостей, відповідно до яких процес оцінювання є процесом динамічним, стохастичним та потребує системи (набору) оцінних критеріїв, які можуть змінюватися залежно від поставлених цілей та наявності необхідної інформації.

Ключові слова: система оцінки, перспективи розвитку підприємства, конкурентоспроможність підприємства, метод аналізу ієрархій, системний підхід, властивості системи.

Супрун С.Д. СИСТЕМА ОЦЕНКИ ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена особенностям формирования системы оценки перспектив развития предприятия. В основе такой системы оценки целесообразно использовать метод анализа иерархий, который позволяет определить различные сценарии перспектив развития конкретного предприятия. Отмечено, что интегрированность процесса оценки перспектив развития предприятия представляет собой наличие определенных (особых) свойств, согласно которым процесс оценки является процессом динамичным, стохастическим и нуждается в системе (наборе) оценочных критериев, которые могут варьироваться в зависимости от поставленных целей и наличия необходимой информации.

Ключевые слова: система оценки, перспективы развития предприятия, конкурентоспособность предприятия, метод анализа иерархий, системный подход, свойства системы.

Suprun S.D. EVALUATION SYSTEM FOR THE ENTERPRISE DEVELOPMENT PROSPECTS

The article is devoted to the peculiarities of forming a system for assessing the prospects of enterprise development. At the heart of such a system of evaluation, it is advisable to use the method of hierarchy analysis, which allows you to define a variety of scenarios for the development of a specific enterprise. It is noted that the integration of the process of evaluating the prospects of enterprise development is the presence of certain (special) properties, according to which the process of evaluation is a dynamic, stochastic process and requires a system (set of) evaluation criteria that can vary depending on the goals and the availability of the necessary information.

Keywords: system of evaluation, prospects of enterprise development, enterprise competitiveness, hierarchy analysis method, system approach, system properties.

Постановка проблеми. Нині вирішення проблем, пов'язаних з оцінкою перспектив розвитку вітчизняних підприємств, зможуть забезпечити підвищення їхньої конкурентоспроможності та підвищення ринкової вартості. Особливої уваги потребує наукове обґрунтування оцінювання діяльності підприємств, яке має враховувати комплекс оцінок, що зумовлений рухливістю і мінливістю середовища їх функціонування та постійною зміною основних факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним питанням сьогодення є розроблення ефективної економічної моделі розвитку підприємства. Застосовуючи сучасні методи стратегічного управління, підприєм-

ства повинні змінювати наявний фінансово-господарський механізм, підтвердженням ефективної реалізації якого є збільшення ринкової вартості підприємства. Стратегія, яка здійснюється підприємством на основі дослідження факторів мікро- та макросередовища, визначає кінцевий результат діяльності підприємства (ступінь його успіху або невдачі). Кінцевий результат господарської діяльності залежить від того, як підприємство управляє наявним ресурсним потенціалом та враховує вплив зовнішніх чинників, які завжди пов'язані з невизначеністю. У результаті зворотного зв'язку порівнюються вхідні дані з моделлю виходу, виявляються відмінності, оцінюється зміст розбіжностей, відпрацю-

вуються управлінські рішення, формується процес реалізації управлінського рішення. Як бачимо, розвиток підприємства залежить від впливу численних факторів, що визначають стан та результати його функціонування. Причому співвідношення між цими факторами можна розглядати як у статистиці, так і в динаміці. У першому разі стратегія подальшого розвитку вибирається із наявної для поточного періоду комбінації факторів, а основна увага зосереджується на вдосконаленні механізму адаптації до наявної ситуації в ринковому конкурентному середовищі.

Проблеми розвитку підприємств, зокрема на основі системного підходу, завжди цікавили як вітчизняних, так зарубіжних учених, серед яких можна відмітити Т. Сааті, К. Кернса, В. Осіпова, І.С. Ткаченка, Р.А. Фатхутдінова та інших. Проте, незважаючи на досить цікаві та якісні наукові дослідження з цієї проблеми, потребує подальшого наукового обґрунтування чітка система відповідних оцінок перспектив розвитку підприємств, яка дасть змогу здійснити інтеграцію різноманітних показників та дасть найбільш різнобічну оцінку, адекватну нинішнім умовам господарювання.

Формулювання цілей статті. Головною метою статті є системні дослідження перспектив розвитку підприємств та доцільність використання для цього методу аналізу ієрархій.

Виклад основного матеріалу. Логіка системних позицій оцінки перспектив розвитку підприємств потребує системного опису самого процесу оцінювання. Розглядаючи процес оцінювання стану функціонування та перспектив розвитку підприємств як систему, слід виділити характерні загальні властивості: цілісність, ієрархічність та інтегративність. Відомо, що системний підхід являє собою методологічне вираження принципу системності та загальної теорії систем, загальнонаукову методологію якісного дослідження та моделювання різних об'єктів та процесів як систем. У працях [1–6] підкреслено методологічну роль системного підходу, який виконує функції інтегративного характеру, особливо там, де не спрацьовують такі засоби наукового пошуку, як спостереження або експеримент, та дає змогу знайти зв'язок об'єктів і процесів, що, на перший погляд, не взаємодіють один з одним.

Будь-яка система (об'єкт) розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, що мають вихід (ціль), вхід, зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок. Загалом тут варто відмітити й те, що в системі

«вхід» перероблюється у «вихід». Основним із важливих системних принципів є принцип ієрархічності, суть якого полягає у тому, що кожний компонент системи в свою чергу розглядається як система, а досліджувана в цьому разі система являє собою один із компонентів більш широкої, глобальної системи. Особливості ієрархічних систем та причини їх широкого розповсюдження всебічно розкриті у [3, 4]. Наведемо декілька найбільш суттєвих характеристик, що притаманні усім ієрархічним системам. Зокрема, до них слід віднести:

1) послідовне вертикальне розміщення підсистем, що становлять цю систему (вертикальна декомпозиція);

2) пріоритет дій або право втручання підсистем верхнього рівня;

3) залежність дій підсистем верхнього рівня від фактичного виконання нижніми рівнями своїх функцій.

Проведений аналіз класичних методів прийняття рішень, що знайшли широке застосування у різних прикладних сферах з метою виявлення їх переваг та недоліків, дозволяє стверджувати, що вони за своєю природою не призначені для вирішення завдань інтелектуальної обробки та послідуочого аналізу даних [3, с. 119]. Тому заслуговує на увагу використання методу аналізу ієрархій (МАІ), який є дуже відомим у теорії прийняття рішень. Варто відмітити, що ієрархія являє собою деяку абстракцію структури системи, що призначена для вивчення взаємодій її компонентів та їх впливу на систему загалом. Сама система подана сукупністю критеріїв, які групуються у незв'язані множини (рівні), що знаходяться між собою у певних відношеннях. Слід відмітити перспективність зазначеного методу для вирішення аналітичного складу задач. Дослідження показали, що, незважаючи на те, що метод аналізу ієрархій не має суворо наукового обґрунтування і більше належить до евристичних методів, він має усе більше розповсюдження завдяки своїй простоті і наочності.

Таким чином, в основі системного підходу вирішення завдань, пов'язаних з оцінкою перспектив розвитку підприємств, є система, яка базується на важливих системних принципах. Відповідно до проведеного дослідження насамперед необхідно виконати такі процедури:

- визначити якісні системні властивості;
- визначити функцію системи;
- визначити структуру системи та її складові елементи.

Інтегрованість процесу оцінювання перспектив розвитку підприємств являє собою наявність певних (особливих) властивостей, що виникають у процесі відносин підсистем. Серед таких властивостей:

- 1) процес оцінювання є процесом динамічним;
- 2) процес оцінювання як система є стохастичним, тобто не піддається дуже точній та детальній оцінці;
- 3) процес оцінювання потребує системи (набору) оцінних критеріїв, що можуть змінюватися залежно від цілей, які ставляться, та наявності необхідної інформації.

У сучасних умовах перспективи розвитку підприємств великою мірою залежать від таких суттєвих факторів, як економічні, політичні, правові та соціальні, а також від того, які технології використовуються для підвищення конкурентоспроможності підприємств. Побудова структури перспектив розвитку підприємств базується на поєднанні певних елементів, дія кожного із яких визначається конкретною ціллю або певним чином мотивується. Зміст, мета чи мотив участі у системі підвищення ефективності функціонування підприємств може бути сформульована для кожного із елементів, що сприятиме побудові кількох можливих сценаріїв перспектив їх розвитку. Зазначена система може бути інтерпретована у вигляді ієрархії можливих впливів. Основний зміст кількох інваріантів перспектив розвитку підприємств може включати такі фактори, як:

1. Особливості галузі, в якій працює підприємство.
2. Регіональна приналежність підприємства – кожен регіон України має свої (притаманні тільки йому) особливості.
3. Стадія життєвого циклу підприємства. Визначення стадії життєвого циклу підприємства зумовлює необхідність вибору відповідної стратегії – визначення головної цілі і тактичних завдань.
4. Ділова активність підприємства.
5. Професійні здібності керівництва підприємства – саме від професійних здібностей керівництва залежить досягнення високих кінцевих господарсько-фінансових результатів діяльності підприємства, забезпечення стабільного його розвитку і конкурентоспроможності. Це потребує ефективного використання та комплексного поєднання різноманітних методів управління.

Вибір кожного сценарію перспектив розвитку підприємства можна здійснити за допо-

могою методу аналізу ієрархій (МАІ). Для того щоб чітко уявити переваги проведеного дослідження, наведемо скорочений алгоритм проведення методу аналізу ієрархій.

1. Чітке визначення проблеми, яка ставиться: можлива структура перспективи розвитку конкретного підприємства у найближчий період часу.
2. Побудова ієрархії досягнення мети через проміжні рівні – критерії – аж до найнижчого рівня, який визначає перелік альтернатив.
3. Побудова множини парних порівнянь для кожного з нижніх рівнів. Попарні порівняння проводяться з метою визначення переважання одного елементу над іншим на одному і тому ж рівні щодо елементу сусіднього рівня. Для цього використовується шкала відносної важливості (табл. 1).

4. Після проведення всіх парних порівнянь та вводу даних за власним значенням визначається узгодженість. Використовуючи відхилення λ max від n , перевіряємо узгодженості та проводимо порівняння з відповідними середніми значеннями для випадкових елементів й отримуємо відношення узгодженості.

5. Етапи 3 і 4 здійснюються для всіх рівнів та груп ієрархій.

6. Використовуючи ієрархічний синтез для зважених власних векторів вагомістю критеріїв, обчислюється сума по всіх відповідних зважених компонентах власних векторів рівня ієрархії, який лежить нижче.

7. Узгодженість всієї ієрархії визначається шляхом перемноження кожного індексу узгодженості (IU) на пріоритет відповідного критерію та підсумовування отриманих чисел. Отриманий результат ділиться на значення такого ж типу, але з випадковим індексом узгодженості, що відповідає розмірам кожної зваженої пріоритетами матриці (табл. 2).

Для остаточної впевненості прийняття відповідного варіанту (сценарію), перспектив розвитку підприємства необхідно ще здійснити їх оцінку з використанням шкали відмінностей для порівняння (табл. 3).

Зауважимо, що узгодженою ієрархію можна вважати тоді, коли відношення узгодженості (ВУ) є не більшим 20%, в протилежному разі якість суджень потрібно покращити (можливий перегляд способу, за яким задавалися питання під час проведення парних порівнянь, табл. 2). Якщо це не допоможе покращити узгодженість, тоді доцільно переглянути структурованість завдання та повернутися до пункту 2 або переглянути тільки сумнівні частини ієрархії.

Таблиця 1

Шкала відносної важливості

Інтенсивність відносної важливості	Означення	Пояснення
1	Рівнозначна важливість	Однаковий внесок двох видів діяльності в досягнення мети
3	Поміркована перевага одного над іншим	Досвід та переконаність дають суттєву перевагу одного виду діяльності над іншим
5	Суттєва або поміркована значна перевага	Досвід та переконаність дають значну перевагу одного виду діяльності над іншим
7	Значна перевага	Одному виду діяльності надається настільки значна перевага, що вона є практично переважною
9	Занадто значна перевага	Перевага одного виду діяльності над іншим не виникає сумніву
2,4,6,8	Проміжні значення між двома сусідніми переконаннями	Застосовується в компромісних ситуаціях
Обернені величини наведених чисел	Якщо під час порівняння одного виду діяльності з іншим отримано одне з вищезазначених чисел (наприклад, 5), то під час порівняння іншого виду діяльності з першим отримаємо обернене значення (тобто 1/5)	

Таблиця 2

Середні узгодженості для випадкових матриць n-го порядку ($n=1,1,0$)

Розмір матриці	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Випадкова узгодженість	0	0	0,58	0,90	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49

Таблиця 3

Шкала відмінностей для порівнянь

Відмінності у кількісному значенні	Означення
0	Значення не змінюється
2 (-2)	Несуттєві зрушення (підвищення або зменшення) значення
4 (-4)	Суттєві зрушення (підвищення або зменшення) значення
6 (-6)	Значні зрушення (підвищення або зменшення) значення
8 (-8)	Макимально можливі зрушення (підвищення або зменшення) значення
1,3,5,7, (-1, -3, -5, -7)	Проміжні значення між суміжними тлумаченнями

Висновки. Розглянуті системні властивості будуть враховані під час формування системи оцінки перспектив розвитку підприємств, що дасть змогу здійснити інтеграцію різноманітних показників, дасть найбільш різнобічну оцінку, яка буде адекватною нинішнім умовам господарювання. На нашу думку, для цього найбільш доцільним є використання методу

аналізу ієрархій, завдяки якому можна визначити різноманітні сценарії перспектив розвитку конкретного підприємства. Побудова структури перспектив розвитку підприємств базується на поєднанні певних елементів, дія кожного із яких визначається певною метою чи певним мотивом, що сприятиме розгляду кількох можливих сценаріїв перспектив розвитку підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Осипов В. Про системний підхід до вимірювання ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємства / В. Осипов // Економіка України. 2011. № 12. С. 15–22.
2. Савчук В.П. Стратегія + Фінанси: уроки прийняття бізнес-решень для керівників / Савчук В.П. К.: Companion Group, 2009. 352 с.
3. Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем // пер. с.англ. М: Радио и связь, 1991. 224 с.
4. Супрун С.Д. Формування системних позицій оцінювання інвестицій підприємств: Монографія. / С.Д. Супрун, І.С. Ткаченко Вінниця ВТЕІ КНТЕУ, 2008, 180 с.
5. Фатхутдінов Р.А. Разработка стратегического управленческого решения // Стратегический менеджмент. М.: ЗАО «Бизнес-школа», «Интел-синтез», 2011. С. 69–109.
6. Яркіна Н.Н. Теоретические аспекты оценки эффективности управления предприятием. / Н.Н. Яркіна. // Проблемы экономики. 2014. № 3. С. 278–285.

REFERENCES:

1. Osypov V. (2011). Pro systemnyi pidkhd do vymiriuvannya efektyvnosti hospodarsko-finansovoi diialnosti pidpriemstva. [V. Osypov]. Ekonomika Ukrainy. № 12. pp. 15–22.
2. Savchuk V.P. (2009). Stratehiya + Fynansy: uroky pryniatyia byznes-reshenyi dlia rukovodytelei. [Savchuk V. P.]. K.: Companion Group. 352 p.
4. Saaty T., Kerns K. (1991). Analytycheskoe planirovanye. Orhanyzatsyia system. per. s.anhl. M: Radyo y sviaz. 224 p.
5. Suprun S.D. (2008). Formuvannya systemnykh pozytsii otsiniuvannya investytsii pidpriemstv: Monohrafiia. [S.D. Suprun, I.S. Tkachenko]. Vinnytsia VTEI KNTEU. 180 p.
6. Fatkhutdinov R.A. (2011). Razrabotka stratehicheskoho upravlencheskoho reshenyia. Stratehicheskyyi menedzhment. M.: ZAO "Byznes-shkola", "Yntel-synteZ". pp. 69–109.
7. Iarkyna N.N. (2014). Teoretycheskye aspekty otsenky efektyvnosty upravlenyia predpriatyem. [N. N. Yarkyna]. Problemy ekonomyy. № 3. pp. 278–285.

Evaluation system for the enterprise development prospects

Suprun S.D.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economics and international Relations,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of KNUTE

Current issues of today are the development of an effective economic model of enterprise development. Applying modern methods of strategic management, enterprises must change the existing financial and economic mechanism, confirming the effective implementation of which is to increase the market value of the enterprise. The logic of system positions for assessing the prospects for enterprise development requires a systematic description of the evaluation process itself. Such a process is integrated and represents the presence of certain (special) properties that arise in the process of relationship between subsystems. This means that the process of evaluation is a dynamic process; it is stochastic, that is, it is not subject to a very accurate and detailed assessment; needs a system (set) of evaluation criteria that can vary depending on

the objectives and the availability of the necessary information.

The basis of the system for assessing the prospects of enterprise development is the most expedient use of the hierarchy analysis method, which allows one to determine the various scenarios of the prospects for the development of a particular enterprise. Construction of the structure of the prospects for the development of enterprises is based on a combination of certain elements, the effect of each of which is determined by a specific purpose or motive, which facilitates consideration of several possible scenarios of the prospects of enterprise development. In addition, the assessment system allows for the integration of various indicators, gives a versatile assessment that is adequate to the current conditions of management.